

URSZULA FURTAK

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin

*Współczesne modyfikacje wniosku
jako gatunku urzędowego*

Modern modifications to the proposal as a species of official

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł jest poświęcony opisowi wniosków kierowanych do różnorodnych instytucji w celu pozyskania funduszy z Unii Europejskiej.

Autorka podstawą rozważań czyni przekonanie, że gatunki mowy nieustannie ewoluują, a jest to – w przypadku analizowanego gatunku – spowodowane przemianami społeczno-gospodarczymi, które w ostatnim czasie dokonują się bardzo intensywnie. Taka sytuacja ma miejsce w przypadku wniosków, które ulegają przemianom oraz są dostosowywane do zmieniających się potrzeb rynkowych. Wiele wniosków nawiązuje do wzorców obowiązujących w Europie Zachodniej.

Współczesne wnioski mają niewiele wspólnego z tradycyjnym. Przede wszystkim trudno odnaleźć w nich prośbę wyrażoną za pomocą performatywu *proszę*. Posiadają natomiast instrukcję, która pozwala ograniczyć niejasności i nieprecyzyjności, np. określając liczbę znaków, ujednolicając objętość dokumentu oraz rozwiniętą ramę tekstową. Można się również doszukać w nich cech makroaktu mowy, gdyż zawierają: akt oświadczenia i akt zobowiązania.

Słowa kluczowe: gatunek mowy, wniosek, instrukcja, makroakt mowy, akt oświadczenia, akt zobowiązania, rama tekstowa, przemiany społeczno-gospodarcze, Unia Europejska

Sytuacja społeczno-gospodarcza Polski po akcesji do Unii Europejskiej wymogła na Polakach konieczność szybkiego przystosowania się do nowych warunków. Wraz ze zmianami w stylu i jakości życia, mentalności, automatycznie dokonują się zmiany w języku polskim. Celem niniejszego artykułu jest opisanie gatunku mowy, który realizuje się we wnioskach kierowanych do Unii Europejskiej w celu pozyskania funduszy na rozmaite cele. Postaram się również wskazać różnice, jakie dzielą owe wnioski od tradycyjnych, utrwalonych społecznie wzorów.

Analizie poddam wnioski, które mają na celu pozyskanie środków finansowych dla szkół, dotyczące realizacji zajęć pozalekcyjnych, wyrównywania szans edukacyjnych młodzieży z terenów wiejskich, wycieczek szkolnych, ale także doposażenia¹ szkół w nowoczesny sprzęt multimedialny. Przykłady tekstów z wniosków zamieszczam bez poprawek redakcyjnych.

Tradycyjne wnioski są zaliczane, obok zażalenia, odwołania, wyjaśnienia, do odmian podania. Ewa Malinowska² jako odmianę podania wymienia także list motywacyjny. Pisze, że ze względu na fakt, iż list motywacyjny funkcjonuje w świadomości przeważnie młodego pokolenia Polaków, trudno ustalić, czy jest on już nowym gatunkiem mowy. Przeważnie ludzie starsi mają problemy z prawidłowym sformułowaniem treści listu motywacyjnego. W realizacji nowego wzorca przeszkadza im świadomość formy tradycyjnego podania o pracę. Jednak niewątpliwie intensywne przekształcenia społeczne i gospodarcze sprawią, że w niedługim czasie list motywacyjny całkowicie wyprze tradycyjne podanie o pracę. Już obecnie w kręgach lepiej wykształconych Polaków posługiwanie się tradycyjnym podaniem o pracę świadczy o braku obycia i może niekorzystnie wpłynąć na proces znalezienia zatrudnienia. Z analogiczną sytuacją mamy do czynienia w przypadku wniosku. Pomimo że nazwa gatunku nie zmieniła się, to zarówno forma, jak i zakres zastosowania wniosków ulegają przemianom.

Urszula Żydek-Bednarczuk³ za gatunek uważa zespół intersubiektywnie istniejących reguł, określający budowę tekstów. Jest on kulturowo oraz historycznie ukształtowany, ujęty w społeczne konwencje komunikowania się ludzi między sobą. Jednocześnie badaczka zauważa, że teksty mogą łączyć w sobie cechy poszczególnych gatunków, gdyż mogą być one umiejscawiane równocześnie na

¹ Wraz z powstaniem nowej kategorii wniosków pojawiło się wiele terminów, które są wykorzystywane tylko w omawianej kategorii dokumentów. Często frekwencję ma słowo „doposażyć”. Nie udało mi się odnaleźć jego etymologii i znaczenia w żadnym z dostępnych słowników czy encyklopedii. Natomiast funkcjonujące w polszczyźnie słowo „wyposażyć” według *Słownika języka polskiego* PWN oznacza: ‘zaopatrzyć w przedmioty potrzebne do prawidłowego funkcjonowania czegoś, lub do wykonywania czegoś’. Uważam, że twór „doposażyć” oznacza ‘dodać coś do niezbędnych przedmiotów, które już zapewniają prawidłowe funkcjonowanie czegoś’. Inny wyraz „grant” to według *Uniwersalnego słownika języka polskiego* ‘dotacja przeznaczona na projekt badawczy wyłoniony w drodze konkursu’. Niewątpliwie znaczenie tego słowa rozszerza się, gdyż żaden z omawianych wniosków nie dotyczy projektów badawczych. W dostępnych źródłach brak z kolei wyjaśnienia słowa „grantodawca”. Możemy jednak domniemywać, że jest to: ‘ktoś, kto dysponuje środkami finansowymi na określone cele, organizuje konkurs i rozdaje granty’. Innym pojęciem, które funkcjonuje w omawianej kategorii wniosków, jest „beneficjent”. Według *Uniwersalnego słownika języka polskiego* jest to ‘osoba korzystająca z beneficjum bądź osoba czerpiąca korzyści z czegoś’.

² E. Malinowska, *Wypowiedzi urzędowe – struktura i pragmatyka*, Opole 2001, s. 122.

³ U. Żydek-Bednarczuk, *Typy, odmiany, klasy... tekstów. W poszukiwaniu kryteriów*, [w:] B. Witosz (red.), *Stylistyka a pragmatyka*, Katowice 2001, s. 121.

peryferiach kilku gatunków. Romualda Piętkowa⁴ mówi o zastępowaniu jednego gatunku innym, czyli o zastąpieniu podania o pracę listem motywacyjnym. Według niej, gatunki przejmowane z innej kultury uwarunkowane są nową sytuacją komunikacyjną – potrzebą znalezienia się na rynku pracy nie tylko polskim, ale także europejskim. Bardzo często przejmowanie zachodnich wzorów dokumentów jest związane z integracją Polski z Unią Europejską.

Wniosek stanowi akt prośbienia, lecz ma mocniej ustandaryzowaną formę, na co już zwracała uwagę Teresa Skubalanka⁵. We wszystkich analizowanych przeze mnie wnioskach jest zawarta prośba o przyznanie środków finansowych na realizację określonych celów i zadań. We wnioskach jest jednak niewiele możliwości na uzasadnienie prośby zawartej w formularzu.

Ewa Malinowska twierdzi, że podobnie jak w podaniu prośba we wniosku wyrażona jest za pomocą performatywu *proszę + o co...*⁶ Analiza zgromadzonego materiału egzemplifikacyjnego nie pozwala mi się zgodzić z zacytowaną wyżej opinią. Na potrzeby niniejszej pracy przeanalizowałam dziesięć różnych wniosków, pochodzących od rozmaitych grantodawców i skierowanych do odmiennych grup beneficjentów. W żadnym z nich nie odnalazłam performatywu *proszę*. Uważam, że formularze służą ujednoczeniu i przyspieszeniu załatwienia danej sprawy. Formularz składany przez wnioskodawcę ma w *swojej* intencji zawartą prośbę, np. o sfinansowanie dodatkowych zajęć z języka angielskiego, wyjazdu rekreacyjnego młodzieży, zakup sprzętu komputerowego, w związku z tym nie ma konieczności posługiwania się performatywem *proszę*. Jednocześnie na podstawie analizy zgromadzonego korpusu materiału mogę zgodzić się ze spostrzeżeniami przywoływanej autorki, że we wnioskach nie występują jakiegokolwiek wykładniki grzeczności. Potwierdzają to słowa Marii Wojtak, która uważa, że teksty formułowane w stylu urzędowym służą przede wszystkim do ustalenia relacji międzyludzkich, mają więc charakter powinnościowy, dyrektywny⁷. W przypadku wniosków dotyczących środków finansowych z Unii Europejskiej wnioskodawca nie ma żadnej możliwości, aby zjednać sobie przychylność ze strony instytucji organizującej konkurs. Wszelkie informacje zawarte we wniosku pozwalają grantodawcy określić, czy dana instytucja może uzyskać wsparcie finansowe. Jeżeli spełnia wszelkie wymogi formalne, ma szanse na pozyskanie dofinansowania. Jednak ważnym i nowym elementem w tego rodzaju wnioskach jest po-

⁴ R. Piętkowa, *Gatunki stylu urzędowego – wzorce i realizacja*, [w:] D. Ostaszewska (red.), *Gatunki mowy i ich ewolucja*, t. I; *Mowy piękno wielorakie*, Katowice 2000, s. 98.

⁵ T. Skubalanka, *Historyczna stylistyka języka polskiego*, Wrocław 1984, s. 181–187.

Autorka zwróciła uwagę na formuliczną, która występowała w wielu dokumentach urzędowych już w średniowieczu.

⁶ E. Malinowska, *Wypowiedzi urzędowe – struktura i pragmatyka*, Opole 2001, s. 123.

⁷ M. Wojtak, *Styl urzędowy*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski*, t. II, Wrocław 1993, s. 149.

mysł, jaki zgłasza jednostka ubiegająca się o przyznanie danego grantu. Poszczególne wnioski oceniane są na zasadzie konkursu. Nie wystarcza więc, jak w przypadku tradycyjnych wniosków, skrupulatność i spełnianie wszystkich wymogów formalnych. Liczy się kreatywność, pomysłowość i racjonalność w wydatkowaniu unijnych funduszy.

Zgadzam się natomiast z poglądami Ewy Malinowskiej, że komunikacja urzędowa najczęściej odbywa się za pomocą pisma, jest to więc sytuacja charakteryzująca się brakiem styczności czasowej i przestrzennej między aktem nadawania a odbiorem tekstu⁸. W przypadku omawianych wniosków w zasadzie nie ma żadnych szans na rozpoznanie cech nadawcy przez odbiorcę i odwrotnie. Istotne jest to, że instytucja ogłaszająca konkurs grantowy precyzyjnie określa termin i miejsce składania kompletu dokumentów. Brak jakiegokolwiek załącznika lub przekroczenie terminu eliminują wniosek z dalszego udziału w konkursie. Informacje na ten temat są zazwyczaj zamieszczane na początku lub w końcowej części formularza, np.:

Jak złożyć wniosek?

Poszczególne kopie wniosku powinny być wydrukowane jednostronnie i włożone do odrębnych kopert-koszulek (nie należy zszywać lub oprawiać wniosków) a następnie włożone do jednej koperty (paczki) opatrzonej w lewym górnym rogu pieczętką szkoły/zespołu.

Wnioski należy przysyłać wyłącznie pocztą w terminie do 5 kwietnia r. (decyduje data wpływu wniosku na adres...

Inny grantodawca swoje wymagania formalne precyzuje w następujący sposób:

Termin składania wniosków do 10 października 2007 r.

Zasady konkursu i formularz wniosku oraz informacje dotyczące poprawnego przygotowania wniosku i kryteriów jego oceny znajdują się na stronie www...pl

Widoczna staje się różnica między wnioskami tradycyjnymi i tymi, które stanowią przedmiot moich rozważań.

W przypadku tych pierwszych badany jest jedynie stan prawny, wynikający ze złożonego do danej instytucji wniosku, najważniejsze w nim są fakty. Nie ma natomiast miejsca na jakiegokolwiek treści emotywnie. Z kolei w omawianych wnioskach, oprócz strony merytorycznej, ważny jest pomysł na racjonalne i ciekawe wykorzystanie przyznanych środków finansowych.

Cechą tekstów urzędowych jest standaryzacja. W przypadku wniosków podlegają jej najczęściej formuły początkowe i końcowe. Ewa Malinowska⁹ pisze,

⁸ E. Malinowska, *Komunikatywność wypowiedzi urzędowych*, [w:] J. Miodek (red.), *Mowa rozświetlona myślą*, Wrocław 1999, s. 262.

⁹ E. Malinowska, *Gatunki mowy w urzędowej sferze komunikacyjnej*, [w:] E. Dąbrowska,

że silna standaryzacja wypowiedzi urzędowych, związana z warunkami przekazu oraz powtarzalnością podobnych sytuacji i działań urzędowych, pozwala powielać wyspecjalizowane sposoby realizacji tekstowych. W pracy urzędnika bardzo ważna jest precyzja i maksymalne ujednoczenie zasad redakcyjnych tekstu. Ułatwia to pracę i umożliwia jednoznaczną interpretację zapisów zawartych w dokumentach.

Omawiane wnioski są makroaktami mowy, gdyż obok ukrytego aktu prośby możemy się w nich doszukać:

a) aktu oświadczenia, np.:

Oświadczam, że:

1. *informacje zawarte w niniejszym wniosku i jego załącznikach są zgodne z prawdą;*
2. *jestem świadom(a) praw i obowiązków związanych z realizacją projektu współfinansowanego z europejskiego Funduszu Społecznego.*
3. *wniosek został opracowany we współpracy z partnerami wymienionymi na stronie 2, wszyscy partnerzy znają treść wniosku, budżet i rozumieją swoją rolę w realizacji projektu;*

b) aktu zobowiązania. W omawianych wnioskach jest on określany jako efekty lub rezultaty projektu, np.:

Planowane efekty projektu

(prosimy wymienić konkretne efekty jakie wnioskodawca zamierza osiągnąć w wyniku realizacji działań przewidzianych w projekcie i w jaki sposób wnioskodawca zamierza to ewaluować, prosimy o podanie, w miarę możliwości mierzalnych efektów i sposobów ich pomiaru. Przykład: jakie nowe umiejętności zdobyli młodzi ludzie i jak to sprawdzaliśmy). Instytucja ubiegająca się o dotację zobowiązuje się:

Po zakończeniu programu wśród uczestników projektu i pozostałych uczniów przeprowadzona zostanie ankieta oceniająca przydatność takich działań na terenie szkoły. Planujemy, że warsztaty ukończy 20 uczniów, którzy otrzymają zaświadczenia o udziale w projekcie. W wyniku „Giełdy pracy” ok. 20% uczestników programu uzyska zatrudnienie w czasie 6 miesięcy po ukończeniu szkoły [...].

Cechą charakterystyczną omawianej grupy wniosków jest to, że grantodawcy ograniczają rozmiar tekstu. Każda rubryka wyraża zalecenie:

Maksymalnie 800 znaków

Maksymalnie 1200 znaków

Zasada ograniczania tekstu, z którą nie spotkałam się w analizowanych wcześniej wnioskach, wynika również z tendencji do ujednoczenia tekstu. Wnioski posiadające taką samą liczbę znaków w poszczególnych rubrykach są bardziej przejrzyste, a jednocześnie łatwiejsze do oceny i wybrania z dużej liczby tych, które rzeczywiście zasługują na realizację.

Maria Wojtak¹⁰ twierdzi, że liczne pisma urzędowe funkcjonują w praktyce komunikacyjnej jako powielane formularze z miejscami do wypełnienia. Autorka podkreśla, że pracownik administracji lub innych organów wykonawczych musi więc jedynie wykazać się umiejętnością odczytania tej części pisma, która ma wymiar jednostkowy. Taka zasada rzeczywiście ma zastosowanie w przypadku decyzji administracyjnej, a urzędnik posługuje się szablonami słownymi i wymaga się od niego jedynie znajomości przepisów prawnych, umożliwiających mu sformułowanie uzasadnienia dokumentu. Stwierdzenia tego nie można zastosować do formularzy, które opisują. Przede wszystkim mamy tu do czynienia z inną sytuacją. To instytucja publiczna będąca szkołą wypełnia formularz. Z racji tego wniosek staje się dokumentem wiarygodnym i precyzyjnie uzupełnionym, gdyż z reguły osoby przygotowujące go posiadają dosyć dużą świadomość, zarówno językową, jak i normatywną.

Według Ewy Malinowskiej, wzorzec podstawowy wniosku powinien zawierać następujące informacje¹¹:

- a) formułę wstępną (*proszę o...*);
- b) dane personalne wnioskodawcy;
- c) dane faktograficzne;
- d) podpis wnioskodawcy;
- e) adnotacje urzędowe;
- f) datę przyjęcia wniosku;
- g) pieczętkę i podpis osoby przyjmującej wniosek.

Zazwyczaj do wniosku powinny być dołączone załączniki potwierdzające wiarygodność danych zawartych w formularzu.

Uważam, że we wnioskach o przyznanie dotacji z Unii Europejskiej ten tradycyjny model ulega pewnym zmianom. Wynika to z pewnością z faktu, że formularze muszą być dostosowane do wymogów UE i jednolite na całym jej obszarze. Ujednoczony wzorzec formularza wniosku zawiera:

- a) informacje ogólne (tytuł projektu, okres jego trwania);
- b) informacje o wnioskodawcy;
- c) cele realizacji wniosku;
- d) uzasadnienie realizacji projektu;

¹⁰ Wojtak M., *Polityka językowa w administracyjno-prawnej sferze komunikacyjnej*, [w:] J. Mazur (red.), *Polska polityka językowa na przełomie tysiącleci*, Lublin 1999, s. 118–119.

¹¹ E. Malinowska, *Wypowiedzi urzędowe... op. cit.*, s. 124.

- e) zakładane rezultaty realizacji wniosku;
- f) budżet;
- g) harmonogram realizacji wniosku;
- h) podpis wnioskodawcy;
- i) adnotacje urzędowe;
- j) datę przyjęcia wniosku;
- k) pieczętkę i podpis osoby przyjmującej wniosek.

Jak widzimy, wzorzec podstawowy omawianego typu wniosku jest bardziej rozbudowany w porównaniu z wzorcem tradycyjnym. Przede wszystkim brak tutaj formuły wstępnej.

Wnioski, tak jak wiele gatunków kancelaryjnych, mają szeroko rozbudowaną ramę tekstową. Jej pierwszym, bardzo ważnym elementem jest tytuł. Stanowi go zazwyczaj, tak jak w przypadku większości pism urzędowych, nazwa gatunkowa, jednak bezpośrednio po niej występuje doprecyzowanie, czego wniosek będzie dotyczył, np.:

WNIOSEK O DOFINANSOWANIE REALIZACJI PROGRAMU WYCIECZEK EDUKACYJNYCH DO MIEJSC PAMIĘCI NARODOWEJ „PODRÓŻE HISTORYCZNOKULTUROWE W CZASIE I PRZESTRZENI”

Rzadko występuje skrócona nazwa, np.:

WNIOSEK O DOTACJE

Jak widzimy, grantodawca podkreśla samo słowo *wniosek*. Według *Słownika języka polskiego* PWN słowo *wnioskować* oznacza ‘sądzić na podstawie czego, wyprowadzać z czego wniosek, domniemywać, wnosić’¹². Część faktograficzna wniosków zawiera szczegółowe informacje o nadawcy, informacje o wnioskodawcy, informacje o szkole, informacje o numerze rachunku bankowego. Novum, które zauważyłam w analizowanych wnioskach, to konieczność podania nazwy projektu. Dzięki temu łatwiej zidentyfikować dany wniosek w dużej liczbie dokumentów, np.:

*ŁATWIEJSZY START – ŁATWIEJSZA DOROSŁOŚĆ
PAMIĘTAMY, PODZIWIAMY, WĘDRUJEMY TWOIMI DROGAMI! Wycieczka śladami Wielkiego Polaka – Jana Pawła II*

W tej części wniosku podaje się również osobę odpowiedzialną za wniosek i koordynującą jego realizację w przyszłości. Centralna część wniosku to elementy, które zagwarantują poprawną jego realizację, zakładane rezultaty realizacji

¹² *Słownik języka polskiego*, E. Sobol (red.), Warszawa 1994, s. 1031.

projektu i opis projektu. Od nich zależy atrakcyjność wniosku i szanse na jego realizację. W każdym wniosku jest miejsce na podpisy dwóch osób, pracodawcy i głównego księgowego. Podpisy ich są umieszczone symetrycznie po obu stronach pisma. Podpis księgowego znajduje się z lewej strony, natomiast podpis osoby kierującej instytucją lub osoby upoważnionej przez nią do podpisywania z prawej strony. Podpisy muszą być własnoręcznie wykonane piórem lub długopisem. Podpis powinien być pełny i zawierać pierwszą literę imienia oraz pełne nazwisko, powinien być także zaopatrzony w imienną pieczęć pracodawcy.

SUMMARY

This article is devoted to the description of applications targeted to various institutions in the cell, raising funds from the European union.

The author makes the conviction based on considerations that speech genres are constantly evolving, and it is – in the case of the analyzed species – due to socio-economic changes that have recently been taking place very intensively.

Such a situation occurs in the case of applications which are transformed and are adapted to the changing market needs. Many of the proposals relates to current patterns in Western Europe.

Modern applications have little in common with the traditional. First of all, it is difficult to find in them a request expressed by performatives.

They have the manual, which allows to minimize ambiguity and imprecision, a limited number of characters, which unifies the volume of the document and developed a text frame. One can also discern in them the characteristics of macroact speech, because they contain: the act declare and commitment act.

Key words: speech genre, application, user, macroact speech act statements, the act of commitment, a text frame, the socioeconomic, the European Union